

ЗӨВШӨӨРЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮҮРЭГ ХҮЛЭЭСЭН:
М СИ ЭС ИНТЕРНЭЙШНЛ ХХК-ИЙН АШИГЛАЛТ,
ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ БИЗНЕС ХАРИУЦСАН ЗАХИРАЛ

Ц.ХҮДЭРХУЯГ

**“НАРИЙН СУХАЙТ – БАЯНХӨНДИЙ 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2x16 МВА ДЭД СТАНЦ
ТӨСӨЛ”-ИЙН 2026 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

/Аж ахуй нэгжийн регистрийн дугаар - 2090007/

БОЛОВСРУУЛСАН:

М СИ ЭС ИНТЕРНЭЙШНЛ ХХК-ИЙН БАЯНХӨНДИЙ
ЭРЧИМ ХҮЧНИЙ ГАЗРЫН ДАРГА

Н.ЦЭРЭНТОГТОХ

Улаанбаатар хот

2026 он

НЭГ. ОРШИЛ	2
ХОЁР. НАРИЙН СУХАЙТ – БАЯНХӨНДИЙ 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВА ДЭД СТАНЦЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	3
2.1 Төслийн хүчин чадал, үзүүлэлт.....	4
ГУРАВ. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ.....	6
3.1 Байгаль орчны төлөв байдлын тодорхойлолт	6
3.2 Нийгэм эдийн засгийн төлөв байдал	10
ДӨРӨВ. ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ.....	13
ТАВ. 2026 ОНД БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ...	16
5.1 СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРИЛГАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	17
5.2 НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, НОГООН БАЙГУУЛАМЖИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	19
5.3 БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫН ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	19
5.4 НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	19
5.5 ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	19
5.6 ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	19
5.7 ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ.....	21
5.8 ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	22
5.9 УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	23

НЭГ. ОРШИЛ

М Си Эс интернэйшнл ХХК нь 1993 онд байгуулагдсан, эрчим хүч, дэд бүтцийн төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, эрчим хүчний барилга байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах, угсралт, засварын ажил гүйцэтгэх, цахилгаан, дулааны эрчим хүч үйлдвэрлэх, түгээх, хангах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг компани юм.

М Си Эс интернэйшнл ХХК-ийн Баянхөндий эрчим хүчний газар нь Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын 2-р Уртын гол баг, Хүрэнцав хаягт байрлан, Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутагт байрлах Нарийнсухайт дэд станцаас Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутагт байрлах Баянхөндий дэд станц хүртэлх 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВт дэд станцын ашиглалт засвар, үйлчилгээг эрхлэн явуулдаг. Дэд станц болон ЦДАШ-ын бүтээн байгуулалтыг 2025 онд хийж дуусган, 2025 оны 10 сараас ашиглалтын үйл ажиллагааг эхлүүлсэн.

М Си Эс интернэйшнл ХХК-ийн “Нарийн сухайт – Баянхөндий 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВт Дэд станц төсөл”-ийн 12/1898 дугаартай байгаль орчны нөлөөллийн ерөнхий үнэлгээний дүгнэлт БОАЖЯ-наас 2024 оны 4 дүгээр сарын 24-нд гаргасан. Ерөнхий үнэлгээний дагуу Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг Грийн ассесмент ХХК-иар хийлгэсэн бөгөөд нарийвчилсан үнэлгээний тайлан болон 5 жилийн менежментийн төлөвлөгөө БОУАӨЖЯ-аар 2024 оны 10 дугаар сарын 29-нд батлагдсан. Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ болон 5 жилийн менежментийн төлөвлөгөөний нүүрийг Хавсралт 1-т үзүүлэв. Энэхүү төлөвлөгөөгөөр “Нарийн сухайт – Баянхөндий 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВт дэд станц төсөл”-ийн ашиглалтын үйл ажиллагаатай холбогдон бий болж болзошгүй сөрөг нөлөөллөөс тухайн нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах үйл ажиллагааны зорилтууд, нөлөөллийг бууруулахаар 2026 онд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөв.

М Си Эс интернэйшнл ХХК 2026 онд байгаль орчныг хамгаалах, сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажилд дотоод үйл ажиллагаанд төсөвлөсөн зардал болон 11,200,000 төгрөгийг зарцуулахаар төлөвлөсөн.

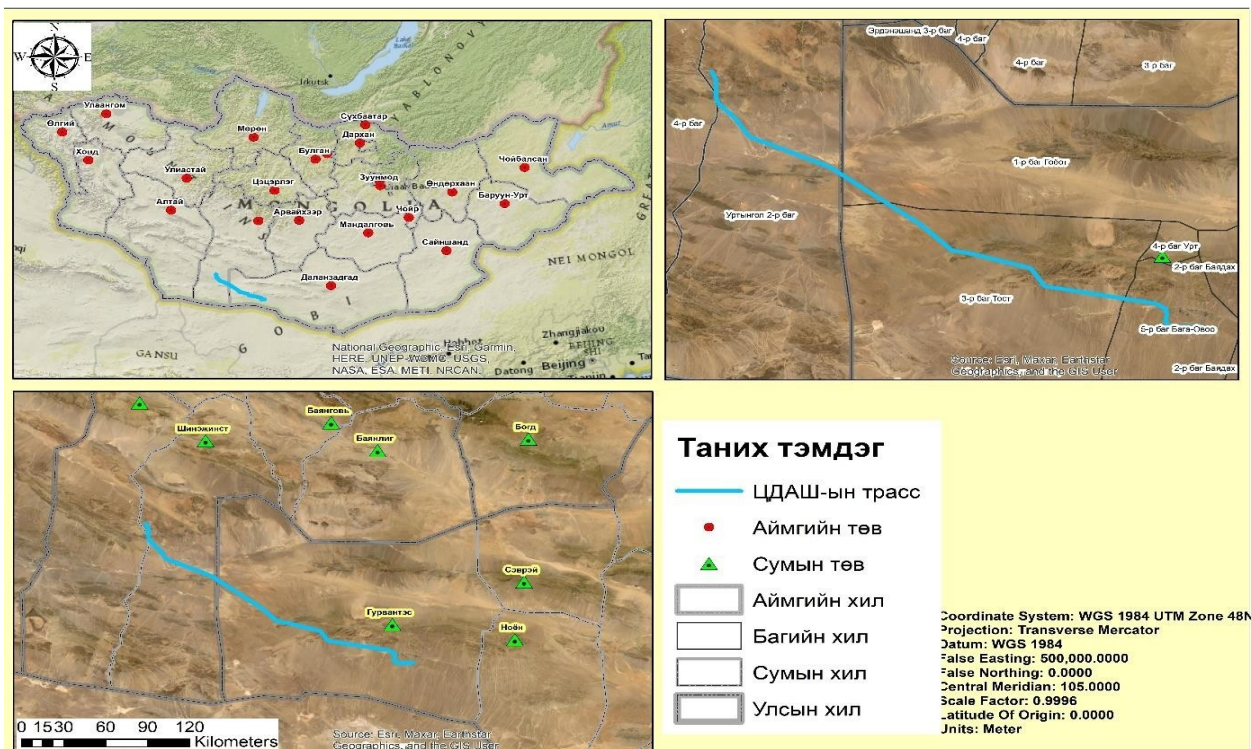
ХОЁР. НАРИЙН СУХАЙТ – БАЯНХӨНДИЙ 242 КМ 110 КВ ЦДАШ, 2Х16 МВА ДЭД СТАНЦЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

М Си Эс Интернэйшнл” ХХК нь Баянхөндийн уурхайн цахилгаан эрчим хүчийг хангах зорилгоор Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутагт байрлах Нарийн сухайт дэд станцаас Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутагт байрлах Баянхөндий дэд станц хүртэлх 242 км цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, дэд станцын ашиглалт засвар, үйлчилгээг эрхлэн явуулж байна.

№	Үзүүлэлт	Мэдээлэл
1	Төслийн нэр	Нарийнсухайт – Баянхөндий 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВА дэд станц
2	Төсөл хэрэгжүүлэгч байгууллага	М Си Эс интернэйшнл ХХК
		Регистрийн дугаар: 2090007
3	Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хаяг	Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, 1-р хороо, Олимп, 19а, Шангри-ла оффис, 7-р давхар, 704 тоот
		Утас: (976)-77226262, 77226464
4	Төсөл хэрэгжиж буй хаяг	Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын 2-р Уртын гол баг, Хүрэнцав

ЦДАШ-ын трасс нь Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутгаар 74.5 км, Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутгаар 167.5 км бөгөөд үүнээс Тост, тосон бумбын нурууны байгалийн нөөц газар нутгаар 120.5 км, Говь гурвансайханы байгалийн цогцолборт газар нутгаар 22.17 км тус тус дайран өнгөрдөг.

Зураг 1. Төслийн байршлын зураг

2.1 Төслийн хүчин чадал, үзүүлэлт

Төсөл нь Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын Нарийн Сухайт дэд станцаас Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын Баянхөндий уурхай хүртэлх 242 км урттай 110 кВ хүчдэлийн ЦДАШ, 2х16 МВт чадалтай 110/11кВ дэд станц, 220 м2 удирдлагын байр, 100 тонн багтаамжтай түлшний танк бүхий 2750 кВА х 2 дизель генератор, дэд станцаас Баянхөндий уурхайн кемп хүртэлх 11 кВ хүчдэлийн 7.7 км ЦДАШ зэрэг байгууламжийг ашиглан үйл ажиллагаа явуулдаг.

Зураг 2. 242 км 110 кВ ЦДАШ

Хүснэгт 1. 242 км урт 110 кВ ЦДАШ-ын эргэлтийн цэгийн координат

Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сум Урт=167,5 км			Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сум Урт=74,5 км		
Эргэлтийн цэг	X,m WGS84 UTM system	Y,m WGS84 UTM system	Эргэлтийн цэг	X,m WGS84 UTM system	Y,m WGS84 UTM system
УГ-0	683204.715	4757691.449	УГ-18	533481.301	4820060.2
УГ-1	683104.475	4757662.035	УГ-19	501323.959	4831656.891
УГ-2	681612.053	4757070.134	УГ-20	495617.002	4839176.882
УГ-3	681354.554	4757015.995	УГ-21	488118.81	4846135.769
УГ-4	681281.361	4757024.654	УГ-22	486927.234	4849107.745
УГ-5	671820.918	4756405.997	УГ-23	486944.343	4850147.547
УГ-6	669583.000	4757976.000	УГ-24	486403.325	4856104.257
УГ-7	669513.659	4759222.061	УГ-25	486551.602	4856996.907
УГ-8	669792.445	4762279.39	УГ-26	485337.257	4858682.295

УГ-9	669446.248	4762591.58	УГ-27	484464.548	4860294.903
УГ-10	669328.07	4764229.375			
УГ-11	665024.759	4766485.275			
УГ-12	621099.713	4771417.193			
УГ-13	617590.758	4776266.266			
УГ-14	615012.161	4779345.606			
УГ-15	591532.341	4784326.134			
УГ-16	583870.058	4785215.984			
УГ-17	570967.133	4796121.356			

Зураг 3. 2х16 МВА, 110/11 кВ Дэд станц

ГУРАВ. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

3.1 Байгаль орчны төлөв байдлын тодорхойлолт

ЦДАШ-ын трасс нь уулсын ам хөндий дагуух сайр болон уулсын бэлээс дооших хэвгйдүү талархаг газрыг самнан буусан янз бүрийн гүн, өргөн нарийнтай сайруудын голдирол дагуу байрласан. Трасс нь Говь-Алтайн салбар уулсын зүүн өмнөд зах болох Тост, тосон бумбын нурууны өвөр хэсэг, Бүлээний сайр, Тостын сайр, Цагаан толгойн сайр, Хөх эргийн сайраар дамжин Тост, тосон бумбын нурууны БНГ-ын баруун өмнөд талаар Тост уулс, Дэлийн хярын дундуур гарч Тосон бумбын нурууны өмнө талаар дамжин Говь Гурвансайханы БЦГ-ын зүүн өмнө захаар дайрч Дэлийн тал, Шаригын тал, Иргэн хөөврийн говь хүртэл үргэлжлэн Гангын хар толгойн сайр, Гангын усны сайр зэрэг урт сайрууд, энэ сайруудаас баруун тийш чиглэсэн Ногоон цавын хоолой, Хар боомын сайр зэргээр дамнан Гурван улаан хоолойн сайрыг хөндлөн гарч Баянхөндийн говьд хүрдэг.

Физик газарзүйн онцлог

Баянхөндийгөөс урагш трассын дагуу түүний ойролцоо байгаа уулсыг дурдвал, Холбоотолгой (1224 м), Сүүж толгой (1257 м), Хар овоо толгой (1422 м), Чавхат ар уул (1151 м), Алаг овоот толгой (1021 м), Онгон улаан уул (1235 м), бутархай толгой (914 м), Иргэн хөөвөр толгой (791 м), Хүрэн овоот уул (1481 м) зэргийг нэрлэж болох ба эдгээр уулс нь гол төлөв нам ба дундаж өндөртэй уулсад хамрагдана.

Харин Нарийн Сухайт талаас трассын дагуу түүний ойролцоо байгаа уулсыг дурдвал, Тостын нуруу, Тосон бумбын нуруу үргэлжлэх бөгөөд түүний үргэлжлэл болох Тахилт уул (2018 м), Улаан уул (1942 м), Шарга морьт уул (2517 м), Буурал өндөр уул (2373 м), Бага алаг уул (1679 м), Зүүн таван уул (1843 м), Шариг уул (1672 м), Хүрэн шивээт уул (1481 м), Үүрт толгой (1371 м) зэргийг нэрлэж болох ба эдгээр уулс нь гол төлөв нам ба дундаж өндөртэй уулсад хамрагдана.

Геоморфологи

Говь-Алтайн уулт тогтолцооны гарал үүслийн хөгжил нь шинэхэн тектоникийн уул үүсэх хөдөлгөөнтэй холбоотой бөгөөд энэ асуудлаар судлаачдын санал нэлээд хол зөрүүтэй бас маргаантай байдаг боловч ихэнх нь Говь-Алтайн уулт өргөгдлийг плиоцен, плейстоцены заагт болж өнгөрсөн гэдэг ба тогтцын хувьд хагарлуудаар хэсэг бүлэг блокуудад хуваагдаж шилжин хөдлөхийн зэрэгцээгээр янз бүрийн цаг үеүдэд эргэж хөрвөж, атирч, эвдэрч өөрчлөгдсөн нэн ээдрээтэй, нийлмэл бүтэцтэй гэж үздэг.

Говь-Алтайн нуруу, түүний системд багтаж буй өмнөд хэсгийн зэрэгцсэн, цуварсан хэсэг бүлэг уулс, тэдгээрийг өөр хооронд нь заагласан өргөн уудам бэл хөндийгөөр ЦДАШ дамжин өнгөрдөг.

Цаг уур, уур амьсгалын үндсэн нөхцөл

ЦДАШ-ын трасс нь Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сум болон Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутгийн засаг захиргаанд харьяалагдах өмнөд Алтайн говь болон Говь-Алтайн уулсын хойд уулархаг бүс нутгийг дайран өнгөрнө. Уур амьсгал, геотехникийн

нөхцөлөөр ангилбал төслийн трасс нь Говь цөлийн бүсийн говийн дэд бүсэд, хэт хуурай - хүйтэн, хэт хүйтэн бүсэд хамаардаг. Монголын бусад бүс нутгийн адил эх газрын уур амьсгалтай тул урт хуурай зун, хэт хүйтэн өвөлтэй байна. Хуурай бүс нутагт хамаардаг тул маш бага хэмжээний хур тунадас унаж, хавар, намарт уулсын хөндийгөөр хүчтэй салхилдаг.

Хүснэгт 2. Уур амьсгалын бүсүүдийн улирлын үргэлжлэх хугацаа

Бүс	Дэд бүс	Өвөл			Хавар		Зун		Намар
		Эхлэх	Дуусах	Үргэлж лэх хоног	Дуусах	Үргэлж лэх хоног	Дуусах	Үргэлж лэх хоног	
II	II.B	1-9.XI (5.XI)	15-24.III (19.III)	126-143 (134)	6-12.V (9.V)	45-52 (48)	8-19.IX (13.IX)	112-156 (129)	44-54 (49)
III	III.A.B	2-15XI	9-24.III (16.III)	126-146 (136)	25.IV-5.V (1.V)	35-55 (45)	25.IX-1.X	145-159 (152)	42-46 (44)
		9.XI					(28.IX)		

Тайлбар: * Өвлийн дуусах хугацаа хаврын эхлэл, хаврынх, зуны эхлэл, зуных намрын эхлэл, өвлийн эхлэл, намрын дуусах хугацаа болно. Хаалтад үзүүлсэн тоонууд нь арифметикийн дундаж утга

Хөрсөн бүрхэвч

Төслийн талбайн хүрээнд аараг толгод бүхий гадарга нь гуу жалгын хэрчигдэл ихтэй нам уулс болон тэдгээрийн хоорондох өргөн нарийн хуурай сайрууд, тэгшивтэр хөндий болон талархаг хотос хонхор гадарга, жижиг дов довцог, шалархуу хотгор хонхор, элсэрхэг дов довцог зэрэг гадаргын олон янзын хэлбэрийг хамарч д.т.д 719-2021 м өндөрт байрлана. Судалгаанд хамрагдсан талбайд Монгол орны хөрсний ангиллаар Борсаарал болон бүс дундын, сайрын хөрсний дэд хэв шинжид багтах чулуурхаг, нимгэн, сайргархаг, элсэрхэг, хужирлаг, гөлтгөнөт төрлийн хөрснүүд дангаараа болон бүрдэл байдлаар тархсан байна.

Эдгээр хөрс нь ерөнхий үржил шимийн түвшин маш бага, шимт үе давхарга нь нимгэн (0-30 см), хэврэг өрмөнцөр, жижиг бөөмөрхөг болон үйрмэг бүтэцтэй, механик нөлөөлөлд тэсвэргүй, байгалийн аясаараа нөхөн сэргэх чадамж маш сул байдаг онцлогтой. Мөн маш их чулуурхаг, том ширхэгтэй элсний агууламж өндөртэй байна. Хөрсний үе давхарга нь ихэвчлэн Q-B-BC-C гэсэн дараалалтай, хөрсний дээд үе давхаргын (0-30 см) ялзмагийн агууламж 0.1-0.33%, элсэрхэг биш хөрсний бүх үе давхарга карбонатжилттай, урвалын орчин 8.1-9.7 буюу дунд зэргээс хүчтэй шүлтлэг, хялбар уусах давсжилт гөлтгөнө бүхий хөрсөнд их буюу 1.4-3.3 dS/m байна. Хөрсний ширхгийн бүрэлдэхүүнд том ширхэгтэй элсэн фракц зонхилсон элсэнцэр болон нарийн элсэн механик бүрэлдэхүүнтэй. Нөлөөлөлд өртөөгүй ердийн хөрсний өнгөн үе давхарга дахь хортой болон био-идэвхт хүнд металлын агууламж стандартын хүлцэх агууламжаас ноцтой хэтэрсэн тохиолдол байхгүй хэвийн түвшинд байна.

Гадаргын болон газрын доорх усны төлөв байдал

Төсөл хэрэгжих талбай нь Алтайн Өвөр говийн сав газрын усны нөөцөд багтдаг. Усны гадаргаас уурших ууршил 200 см/жил хүртэл байдаг бол ууршиц 80 см/жил-ээс их байна. Энэнь тус бүс нутаг гадаргын усны болон хөрсний чийг багатай байдгаас уурших усны хэмжээбага, харин уурших боломжит хэмжээ манай орны хувьд хамгийн их байдаг нутаг юм. Жилийн дундаж хур тунадасны хэмжээ 100 мм-ээс бага, үүнээс дулааны улиралд

100 мм буюу түүнээс бага, зөвхөн зарим хэсэгт 100-150 мм, өвлийн улиралд 10 мм-ээс бага хур тунадас тус тус унана.

Зураг 4. ЦДАШ-ын дагуух гадаргын ус

Гол мөрний олон жилийн дундаж урсцын модуль нэн бага буюу $1/c \text{ км}^2$ -аас бага /түр урсгал бүхий гол горхины мужид багтдаг/, олон жилийн дундаж урсцын давхраа 25 м-ээс бага, 1 хувийн хангамж бүхий шар ус, хур борооны үерийн хамгийн их урсацын модуль тус тус $0.1 \text{ м}^3/c$ -ээс бага /түр урсгал бүхий гол горхины муж/ байна. Бэлчээрийн болон унд ахуйн усны эх үүсвэр нь газрын доорх ус байх ба тус бүс нутагт сульфат зонхилсон эрдэсжилт ихтэй.

Гидрогеологийн нөхцөл

Гидрогеологийн региональ зүй тогтлын хувьд тус бүс нутаг нь Өмнөд говийн бүсэд хамаарна. Өндөр өргөгдсөн уулсыг гидрогеологийн массив, уулс хоорондын хотгорыг гидрогеологийн бассейн гэж ялгадаг. Энэхүү ЦДАШ-ын трассын чиглэлд геологийн тогтоц буюу газрын доорх ус агуулах геологийн орчны хувьд хоорондоо ялгаатай хэд хэдэн гидрогеологийн массив ¹ болон бассейн ялгагддаг.

Газрын доорх ус агуулах геологийн орчин буюу гидрогеологийн структур нь бүс нутгийн геологийн хөгжлийн түүх, тектоник хөдөлгөөний өрнөл, эдгээрийн дараа хэлбэржин тогтсон

¹ Чулуулгаас бүрдэх бөгөөд гадаад хүчний хагарлын бүс дэх ан цавын усыг өөртөө агуулдаг. Идэвхитэй ус солилцооны бүсийн зузаан 100-150 м –ээс илүүгүй байна.

орчин үеийн геологийн биетүүдийн хэлбэр зэргээс хамааран өөр өөрийн онцлогтой.

Гидрогеологийн массив нь тодорхой хэмжээгээр ан цавын коллектор бүхий газрындоорх усны агуулж түүний тэжээгдлийн бүс нутаг нь болж байдаг. Гидрогеологийн ай сав нь голчлон нүх сүвний коллектор бүхий газрын доорх усны хуримтлалын болон илэрцийн бүс юм. Өөрийн тархалтын талбайн хэмжээгээр хур тунадасны усыг газрын гүнд нэвчүүлэх боловч геологи, геоморфологийн онцлогоос хамаарч газрын доорх усны хуримтлал үүсгэдэг. Манай өмнөд говийн бүсэд ийм тохиолдол ховор. Нарийн сухайт - Баянхөндий чиглэлийн ЦДАШ-ын трасс дагуу газрын гадаргаас шууд тэжээгдэж газрын доорх усны хуримтлал үүсгэдэг гидрогеологийн ай сав байхгүй байна.

ЦДАШ-ын трассын дагуух гидрогеологийн нөхцөлөөс үзэхэд хэд хэдэн эгнээ цувраа, зэрэгцсэн уулс, аараг толгод болон тэдгээрийн ар өврийн удам хөндий дагуу гидрогеологийн массив, бассейн ээлжлэн тааралдах бөгөөд гидрогеологийн массив нь илүү эмзэг, гидрогеологийн бассейн нь газрын доорх усны түвшин гүнд байрладаг болон ус агуулагч үе нь ихэвчлэн шаварлаг хурдсаар хучигдан орших тул газрын гадаргууд явагдах хүний үйл ажиллагаанд өртөх нь бага байна.

Ургамалжилтын төлөв байдал

Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумаас Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутагт байрлах “Эрдэнэ Монгол” ХХК-ийн Баянхөндий алтны уурхай хүртэлх “Цахилгаан дамжуулах агаарын шугам” тавих трассын талбай нь Монгол орны ургамал газарзүйн тойргоор Алашаа говийн /цөлийн/ тойргоор, Алтайн өвөр говийн /цөлийн/ тойргуудад хамаарагддаг. (Өлзийхутаг.Н)

Амьтны аймгийн төлөв байдал

Төслийн талбай нь Монгол улсын хөхтөн амьтны улаан дансны бүс нутгийн тархалтын бүсчлэлээр Алтайн өвөр говь болон Алашань говь цөлийн бүсэд хамаарна.

Трассын дагуу талбайд 5 зүйл могой, 7 зүйл гүрвэл нийт 12 зүйл мөлхөгч амьтан тэмдэглэгджээ. Энд монгол орны хамгийн том гүрвэл болох Замба гүрвэл /Laudakia stoliczanal/, цоохор хонин гүрвэл /Phynoccephalus versicolor/, төмөр гүрвэл /Alsophylax pipiens/, нохой гүрвэл /Teratoscincus przewalskii/, могой гүрвэл /Eramias multiocellata/, говийн гүрвэл /Eramias przewalskii/, загалт гүрвэл /Eramias mermiculata/, нарийн могой /Coluber spinalis/, тэмээн сүүл могой /Eryx tataricus/, сум могой /Psammophis lineolatus/, рашааны могой /Elaphe dione/, бамбай хоншоорт могой /Gloydus halys/ бий.

Монгол оронд нийт 24 багт хамаарах 12.000 орчим зүйлийн шавж тэмдэглэгдсэн бөгөөд тэдгээрийн зонхилох хэсгийг буюу 60 гаруй хувийг Coleoptera, Diptera, Hymenoptera, Lepidoptera, Homoptera, Hemiptera зэрэг багт хамаарах шавжууд бүрдүүлдэг. Гэвч тус орны шавжийн олонх бүлэг хангалттай судлагдаагүй бөгөөд далд орчинд амьдардаг, өчүүхэн жижиг биетэй олон төрөл зүйл өнөөг хүртэл илрээгүй хэвээр байна. Тухайн бүс нутгаас цуглуулагдсан дээж материал Монгол орны шавжийн аймгийн үе үеийн суурь судалгааны бүх дээж хадгалагдаж байдаг ШУА-ийн Биологийн хүрээлэнгийн Шавжийн сан хөмрөгт маш ховор байна.

Төслийн талбайд царцааныхан (Acrididae)-ы Bryodema gebleri, Compsorhipis bryodemoides, зэрэг чулуурхаг, сайрархаг биотопод амьдардаг зүйлүүд; хар цохынхон (Tenebrionidae)-ы Blaps sp., Anotolica sp., Аалзныхан (Aranidae)-ы зарим бодгалийг тэмдэглэлээ. Тухайн биотопт хамгийн өргөн тааралдах, харьцангуй сайн судлагдсан хатуу далавчтаны буюу цохын (Coleoptera) баг байна. Энэ багын зүйлийн тоо болон эзлэх хувийг тодорхойлоход

хар цох (Tenebrionidae), Шөвгөр цох (Curculionidae)-ийн овгууд үндсэн фауныг бүрдүүлж байна.

Шувуудын зүйлийн жагсаалт, тоо толгойн тойм мэдээллийг боловсруулах зорилгоор төслийн талбай болон ойр орчимд шувуудын бүртгэлийг хийлээ. Ингэхэд нийт 6 баг, 8 овгийн 31 зүйлийн 274 (ойролцоогоор) бодгалийг ажиглаж бүртгэсэн байдаг.

Төслийн талбай болон ойр орчимд 2 ажиглагч харууц цэгийг 3 байршилд сонгож 30 минутын хугацаанд тасралтгүй ажиглалт хийснээс гадна маршрутын дагуу алхаж ажигласан амьтдыг бүртгэсэн.

ДБХХ-ны (IUCN Red list) шалгуур үнэлгээгээр Олон Улсын хэмжээнд “Ховордож болзошгүй” 2 зүйл Ооч ёл, Нөмрөг тас, “Эмзэг” 2 зүйл Идлэг шонхор, Жороо тоодог бүртгэгдсэн байна. Ооч ёл, Идлэг шонхор, Жороо тоодог, Монгол хулан жороо нь Бүс нутгийн хэмжээнд “Эмзэг”, Загийн бор шувуу “Ховордож болзошгүй” гэж үнэлэгдсэн. МУ-ын Улаан номд бүртгэгдсэн Ооч ёл, Жороо тоодог, Монгол хулан жороо, Загийн бор шувуу зэрэг 4 зүйл байна. Бусад зүйлүүд нь “Анхааралд өртөхөөргүй” хэмээн бүртгэгджээ.

Судалгааны талбайд бүртгэгдсэн зүйлүүдээс 22 буюу 73 хувь нь суурин, 9 буюу 27 хувь нь нүүдлийн зүйл байна.

3.2 Нийгэм эдийн засгийн төлөв байдал

110 кВ ЦДАШ-ын трасс нь Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутаг орших Баянхөндийн уурхайгаас Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутгаар дайрч Нарийн сухайт эрчим дэд станцад хүрдэг. Өөрөөр хэлбэл, 2 аймгийн тус бүр нэг сумын нутгийг дайран өнгөрдөг. Эдгээр сумдын нэг онцлог нь аль аль нь аймгийн төвөөсөө 270-310 км орчим алслагдсан, БНХАУ-тай тодорхой зурваст хиллэдэг, аймгууддаа хамгийн том газар нутагтай, хүн ам харьцангуй сийрэг суурьшдаг, нийт газар нутгийн тодорхой хувийг Улсын тусгай хэрэгцээний газар нутаг буюу Улсын тусгай хамгаалалттай газрууд эзэлнэ.

ЦДАШ-ын трасс дагуух суурин газрууд нь Монгол орны нийтлэг шинжийг агуулсанмал аж ахуйг голлосон эдийн засагтай. Шинэжинст, Гурвантэс сумдын төвд ХАА-н бүтээгдэхүүн боловсруулах (сүү цагаан идээ, арьс шир, ноос, ноолуур боловсруулах) болон хүнсний зүйл, гурилан бүтээгдэхүүн боловсруулах цехүүдтэй. Харин аймгийн төв зэрэг томоохон суурьшлаас алс тул Гурван сумын иргэд голлож Хятадын Эрээн хотоос, харин Шинэжинст сумын иргэд аймгийн төв, нийслэлээс хүнс бараа таваар авч ирж, ард иргэдийнхээ хэрэгцээг хангах жижиг худалдааны сүлжээ нэлээд хөгжсөн. Гэхдээ эдгээр нь эдийн засагт зонхилох байрсуурь эзэлж чаддаггүй.

Баянхонгор аймаг, Шинэжинст сумын нийгэм, эдийн засаг

Баянхонгор аймаг. Баянхонгор аймаг нь Төв халхын өвөрмөц соёл иргэншлийн гал төвболохын хувьд Монгол орноор аялж, Монгол ахуйг үзэж сонирхох, судлах сонирхолтой гаднын зочид, жуулчдад хамгийн сонирхолтой бүс нутаг юм. Тус аймаг нь Монголын байгалийн бүх муж, бүсийн төлөөлөл болох хангай, тал хээр, говь, цөлийн үзэсгэлэнт байгаль хосолсон байгалийн 3 бүс, цаг агаарын 2 бүсийг хамардаг өвөрмөц сонин нутаг билээ. Баянхонгор аймаг нь Монгол улсын нутаг дэвсгэрийн 7.8 хувийг эзэлдэг томоохон аймгуудын нэг билээ.

Нийт газар нутгийн хэмжээ нь 116 мянган км.квадрат. Аймгийн төв Баянхонгор нь Улаанбаатар хотоос 620 км зайтай.

Шинэжинст сум. Говь Алтай нурууны үргэлжлэл тэгш өндөрлөгт Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сум нь аймгийн төвөөс баруун урагш 270 км-д байрлах хамгийн алслагдсан газар юм. Тус сум 4 багт нийт 600 өрхийн 2300 хүн амьдардаг.

Говь Алтай нурууны үргэлжлэл тэгш өндөрлөгт далайн түвшнээс дээш 2000м-т өргөдсөн уул нуруу, хяр, толгод, уудам говь тал, хөндий, хотос хоолой бүхий 1.8 сая га газар нутагтай. Энд д.т.д 2557 м өндөрт өргөдсөн Залаа Жинст, өмнө хэсэгт д.т.д 2480м-т өргөдсөн Сэгс Цагаан богд уул тус тус ноёлон төв болон баруун Монголын хамгийн нам дор газар болох Ингэн Хөөврийн Говь /696.5 м/, Толь булаг /729 м/ зэрэг хотос хоолойнууд, Эхийн гол, Зуун мод зэрэг баян бүрд газрууд ба Баян төхөм, Баян овоо, Тахилгат, Хайрхан, Хүж хад, Цагаан хаалга, Дөш хайрхан, Ногоон цавын хоолой, Жарт Далтын гайхамшигт хөв тогтсон Бурхантын цохио зэрэг байгалийн үзэсгэлэнт газруудтай. Түүнчлэн Говийн Их дархан цаазат газар ба Говь Гурвансайханы БЦГ-ын нутаг дэвсгэрийн хэсэг хамаарагддаг.

Сумын нутгийн 25% буюу 400 га орчим талбайг заган ой эзлэхээс гадна тоорой, хайлаас, жигд, сухай зэрэг олон төрлийн мод ургана. Бэлчээрийн ургамлын хувьд Ар гүн, Ховоот, Залаа жинстийн нуруу тэдгээрийн бэл хормой орчмоор монгол өвс, хялгана, ерхөг, тэсэг, таана, хөмөл, баглуур бүхий хээржүү цөл тарах ба 45 зүйл цэцэгт ургамалтай, нэг га талбайд 173кг ноогдох ургацтай. Харин Баянбулаг, Мандал, Задгай, Оёдол, Төгрөг, Баян аараг зэрэг цав толгодоор хөмүүл, бударгана, шар мод зонхилсон 52 зүйл бэлчээрийн ургамалтай, нэг га- д 290кг ургацтай, үүнээс мал иддэг хэсэг нь 83 кг буюу голдуу тэмээнд тохиромжтой жинхэнэ цөлийн бэлчээр болно.

Сумын эдийн засгийн үндэс нь мал аж ахуй. Сумын хэмжээнд нийт 52746 мян. толгой малтай. Үүнээс 44141 толгой нь ямаа, 5563 нь хонь, 2181 нь тэмээ, үлдсэн нь үхэр, адуу болно. Дугуйлан, хурал цуглаан, үдэшлэг уулзалт зэрэг бүх л соёл урлаг, мэдээллийн арга хэмжээнүүд зохиогддог Соёлын төвтэй. 465 хүүхэд, 18 багш, 11 ажилчин ажилтнуудтай, 120 хүүхдийн дотуур байр бүхий Ерөнхий боловсролын бүрэн дунд сургуультай. 50 хүүхдийн цэцэрлэгтэй. Сумын хэмжээнд 13 ортой, 21 эмч, эмнэлгийн ажилтантай их эмчийн салбар ажилладаг. Мөн цаг уурын өртөө ажиллана. 1990 оноос хойш сумын мал эмнэлэг хувьчлагдаж, одоо хувийн мал эмнэлгийн “Зах гурван ембүү” ХХК ажилладаг. Малыг эмчлэх, урьдчилан сэргийлэг бүхий үйл ажиллагааг хариуцна. Сумын төвд “Залаа хайрхан” хүнс барааны дэлгүүр, оёдлын “Дөл” хоршоо, Баялаг, Алтай, Ар тээл зэрэг олон арван худалдаа үйлчилгээний дэлгүүр ажиллаж байна. 4 шатахуун түгээх станц ажиллаж байна.

Өмнөговь аймаг, Гурвантэс сумын нийгэм, эдийн засаг

Өмнөговь аймаг. Тус аймаг 1931 онд байгуулагдсан, 165.4 мян.км² газар нутагтай.

Манай улсын бусад аймаг, хотуудаас хамгийн том газар нутагтай. Аймгийн нутаг баруун захаас зүүн зах хүртэл 700 км урт, хамгийн хойд цэгээс өмнө цэг хүртэл 400 км орчим зайтай. Тус аймаг өмнө талаараа БНХАУ- тай, баруун, баруун хойд, хойд, зүүн талаараа Баянхонгор, Өвөрхангай, Дундговь, Дорноговь аймгуудтай тус тус хиллэнэ. Аймгийн төв Даланзадгад хот Улаанбаатар хотоос өмнө тийш 553 км зайтай. Тус аймаг засаг захиргааны 15 нэгж буюу сумдтай. Нийт хүн амын тоо 47300. Хүн амын нягтшил 0.28 буюу сийрэг. Аймгийн төв Даланзадгадад хүн амын 31,6 орчим хувь нь, үлдэж буй 68.4% нь сумын төв, хөдөөд суурьшдаг.

Гурвантэс сум. Гурван Тэс сум нь аймгийн төвөөс баруун тийш, хамгийн хол алслагдсан сум юм. Улаанбаатар хотоос 870 км, аймгийн төвөөс 320 км зайтай.

Улаанбаатар – Мандалговь – Даланзадгад – Гурвантэс хүртэл орон нутгийн хөрсөн

замтай. Монгол улсын Бүсчилсэн хөгжлийн ээлжит зорилгын хүрээнд Хангайн бүсийн дэд бүтцийн Босоо тэнхлэгийн автозам Гурван тэс сумын нутгаар дамжин Шивээ Хүрэнгийн хилийн боомтоор баруун хойт Хятадын автозамын сүлжээнд холбогдоно. Мөн зам тээврийн дэдбүтцийн чухал хэсэг болох агаарын замын талаар анхааран үзэж Даланзадгадад Олон улсын нисэх онгоцны буудал барих хэтийн төлөвлөгөөтэй ба одоо Гурван тэс сумын Хөвхийн хөндийн Овоотын нүүрсний уурхайн ээлжийн ажилчдад үйлчлэх зориулалттай “Саус гоби сэндс” ХХК-ийн захиалгаар баригдсан нисэх буудал ажилладаг. Овоотын уурхайгаас Шивээ хүрэн хүртэл МАК ХХК-ийн нүүрс тээвэрлэлтийн зориулалттай хатуу хучилттай зам баригдан ашиглагдаж байна. Мөн Гурван тэс сум, Овоотын хилийн отряд, энэ орчмын уул уурхайн компаниудыг Хятадын хилийн боомтоос цахилгааны шугам татаж, эрчим хүчээр хангадаг.

Цаашид Олон Овоот, Алтан уулын цагаан шар алтны ордыг бүрэн ашиглах, Дунд голын давсыг иоджуулж аймгийн хүн амын хэрэгцээнд зориулж үйлдвэрлэх, тэмээ ямааны ноосны анхан шатны боловсруулалт хийх үйлдвэрлэл байгуулагдана. Овоотын чулуу нүүрсний уурхайг түшиглэн исэлдсэн нүүрс ашиглан брикетэн түлш үйлдвэрлэх, уурхайн гүн хэсэгт байгаа ил аргаар олборлох боломжгүй чулуу нүүрсийг гидрогенжүүлэх, нүүрсний метан хийг ялган олборлох, чулуу нүүрсийг коксжуулах зэрэг эрчим хүч болон химийн үйлдвэрүүд байгуулах ирээдүй ч харагдаж байна. Харьцангуй усны нөөц багатай газар юм. Иймээс нутгийн иргэдийг усны зөв хэрэглээнд сургах, аливаа үйл ажиллагааг байгаль орчинд ээлтэй технологиор явуулах, булаг шанд, гол горхи зэрэг ил урсцыг хамгаалах, усны нөөцийг хэвийн, бохирдолгүй байлгах явдал чухал юм.

1967 онд их эмчийн салбартай болж, 2003 онд эмнэлгийн 2 давхар барилга ашиглалтад орсноор одоо их эмч 2, бага эмч 4, сувилагч 6, эм зүйч 1 орон тоотойгоор эрүүл энхийн төлөө ажиллаж байна. Эмнэлгийн эдийн засгийн бааз харьцангуй сайн. Энд эрүүл мэндийн ерөнхий үзлэг, хэвтэх болон гэрээр эмчилгээ хийгддэг. Монгол улсын Боловсролын хуульд зааснаар 8-18 насны хооронд хүүхдүүдэд бага боловсролыг 4 жилээр, суурь боловсролыг 8 жилээр, бүрэн дунд боловсролыг 10 жилийн хугацаанд олгодог. Гурвантэс суманд суурь боловсролын 8 жилийн дунд сургуультай. Энд 75 хүүхдийн дотуур - байр, гал тогоотой. Хөдөөнөөс ирж хүүхдүүдтэйгээ уулзахад зориулсан 4 ортой зочид буудалтай. Энд бага дунд ангийн нийт 585, сурагчид, 28 багштайгаар хичээллэж байна. 4 бүлэгтэй хүүхдийн цэцэрлэгтэй. Сумын мал эмнэлэг, үржлийн алба нь анх 1954 он байгуулагдаад 1999 он хүртэл үйл ажиллагаа явуулсан. Харин 1999 оноос хувьчлагдаж их эмч, бага эмч нарын үүсгэн байгуулсан “Баясах хайрхан” бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл болон үйл ажиллагаа явуулж байна. Энд нутгийн малын дунд түгээмэл тархалттай малын өвчнийг анагаах, урьдчилан сэргийлэх вакцинд хамруулах, мал сүргийг нийтэд нь эрүүлжүүлэх, угаах, малын үүлдэр угсаа сайжруулах зэрэг үйл ажиллагаа явуулж байна. Сүүлийн жилүүдэд болж байгаа харын зуднаар мал их хорогдсон байна.

ДЭРЭВ. ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ ГОЛ БОЛОН БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутгаас Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутгаар дайран өнгөрөх “М Си Эс Интернэйшнл” ХХК-ийн “Нарийн Сухайт – Баянхөндий 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВА дэд станц төсөл”-ийг хэрэгжүүлэх явцад хамрах нутаг дэвсгэрийн орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд төслийн байршил, шийдэл, төлөвлөлт, төсөл хэрэгжихтэй холбоотой үйл ажиллагаанаас үзүүлэх нөлөөлөл, төслийн гол нөлөөллийг байгаль орчны төлөв байдлын суурь судалгаа, нарийвчилсан үнэлгээний хүрээнд хийгдсэн хээрийн хэмжилт судалгааны материалд тулгуурлан үнэлэн тогтоосон байна.

Тус төслийн үйл ажиллагааны улмаас хүрээлэн буй орчинд учирч болзошгүй нөлөөллийг тогтоохдоо байгаль орчны суурь нөхцөл, урьд өмнө хийгдсэн байгаль, нийгэм, эдийн засгийн холбогдолтой судалгааны материалууд, судалгаа явуулсан мэргэжлийн экспертүүдийн дүгнэлтүүдийг үндэслэн тодорхойлжээ. Төслийн үйл ажиллагаанаас сөрөг нөлөөлөлд өртөгдөх байгалийн үндсэн тусагдахуун нь газрын хэвлий, газрын гадарга, агаар, хөрс, ургамал, амьтан юм.

Нарийвчилсан үнэлгээнд төслийн болзошгүй нөлөөллийг тогтоохдоо магадлан жагсаах аргыг ашиглаж, үр дүнг дараах хүснэгтэд үзүүлсэн байна. Энэ арга нь төсөл хэрэгжих үед тухайн нөлөөлөл байгаа эсэх дээр тулгуурладаг ба хэрэв тухайн нөлөөлөл байвал "х"-ээр тэмдэглэдэг. Ингэхдээ тухайн нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим зэргийг тодруулах, мөн уг нөлөөлөл байгаль орчин, экосистемийн тэнцвэрт байдал, орон нутгийн нийгэм-эдийн засагт хэрхэн нөлөөлөх(шууд, шууд бус, эргэж нөлөөлөх, буцалтгүй нөлөөлөх, давхардах эсэх) байдлыг үзүүлдэг. Төслийн байгаль орчинд үзүүлэх болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээг дараах хүснэгтэд үзүүлэв.

Хүснэгт 3. Төслийн болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим

	Нөлөөлөл			Хугацаа		Давталт		Эрчим		
	Шууд	Шууд бус	Өөрөө зохицуулах	Богино хугацааны	Урт хугацааны	Буцаж нөлөөлөх	Буцалтгүй нөлөөлөх	Хүчтэй	Дунд зэрэг	Бага зэрэг
Байгаль орчны үзүүлэлтүүд										
1. Байгалийн экосистемийн өөрчлөлт										
Газрын доорх урсацын өөрчлөлт										
Хөрсний элэгдэл, эвдрэл	X		X				X			X
Ургамлын бүтцийн өөрчлөлт	X		X				X		X	
Геологийн тогтоцын өөрчлөлт										
Зэрлэг амьтдын орон зай		X			X		X		X	
Уур амьсгалын бичил өөрчлөлт										
2. Байгалийн нөөц ашиглалт										
Газрын гадаргын нөөц, баялаг	X		X				X			X
Бэлчээрийн байдал	X		X				X			X
Эрдэс, түүхий эд, нөөц	X		X				X			X
Эрчим хүчний нөөц	X			X			X			X
3. Байгаль орчны чанарын өөрчлөлт										
Газрын доорх усны чанарын өөрчлөлт										
Гадаргын усны чанарын өөрчлөлт										
Агаарын бохирдол	X			X			X			X
Хөрсний бохирдол	X			X			X			X
Дуу чимээ, шуугианы нөлөө										
4. Байгалийн өнгө төрх, түүх соёлын дурсгалт зүйл, археологи, палентологийн олдвор										
Байгалийн үзэсгэлэнт өнгө төрх өөрчлөгдөх	X				X		X	X		
Ландшафтын хэлбэр, өнгө өөрчлөгдөх	X				X		X		X	
Тусгай хамгаалалттай газар нутагт нөлөөлөх	X				X		X			X
Түүх соёлын дурсгалт зүйлд нөлөөлөх										
Археологи, палентологийн олдворт нөлөөлөх										
5. Эдийн засаг, нийгмийн асуудал										
Ажлын байр нэмэгдэх	X				X		X			X
Орон нутгийн орлого нэмэгдэх	X				X		X		X	
Хувийн өмчийн болон татварын орлого	X				X		X		X	
Ядуурлыг бууруулахад дэмжлэг болох	X			X			X			X
Улирлын чанартай эрэлт хэрэгцээ нэмэгдэх	X				X		X		X	
Хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх	X				X		X			X
6. Бусад нөлөөлөл										
Шороон зам харилцаа, машины хөдөлгөөн шилжилтээс болж хөрс элэгдэж, эвдрэх	X				X		X	X		
Агаарын бохирдлын бага зэргийн тухайлсан эх үүсвэр бий болох	X				X		X		X	
Ахуйн бохир ус хөрсөнд нэвчиж, хөрс ба грунтын усыг бохирдуулах	X			X			X			X
Ахуйн хаягдал, хогийн цэгийн зохих шаардлагын дагуу зайлуулж, устгаагүйгээс байгаль орчин бохирдох, эвгүй үнэр гаргах, шавьж үржих	X			X		X				X
Хүчтэй салхи, тоосжилт, байгалийн гамшиг		X		X		X				X
Дүн	25	3	4	22		23	7	7	13	

Байгалийн экосистемийн өөрчлөлт:

Төслийн цар хүрээ хэдийгээр бага байгаа ч гэсэн тухайн орон нутгийн байгаль-экосистемийн бүрэлдэхүүн хэсэг болох хөрс, бэлчээрийн ургамалд шууд нөлөөлж буй бөгөөд эдгээрт нь богино хүчтэй нөлөөлөлд хамрагдах бөгөөд ихэнхдээ буцалтгүй шинжтэй байна. Түүнчлэн тухайн орон нутгийн зэрлэг ан амьтад, шувууд үргэн дайжих зэрэг бичил уур амьсгалын нөхцөлд богино хугацаагаар бага зэрэг өөрчлөгдөж болох юм.

Байгалийн баялаг, нөөц ашиглалт:

Төслийн үйл ажиллагаанд байгалийн баялаг, нөөц ашиглахгүй.

Байгаль орчны чанарын өөрчлөлт:

Төслийн бүтээн байгуулалтын үе шатанд ЦДАШ-ын түүхий эд материал тээвэрлэхэд тоос богино хугацаагаар (өдрийн цаг) гарч ажиллагсдын эрүүл мэндэд нөлөөлөх, ойр орчмын хөрсний бүтэц өөрчлөгдөх, улмаар ургамлын бүрхэвчид нөлөөлж болох талтай. Үйл ажиллагааны үед машин техникийн хөдөлгүүрийн дуу чимээний нөлөөллийг эрчмийн хувьд дунд гэж тооцов.

Байгалийн өнгө төрх түүх соёлын дурсгалт зүйл, археологи, палентологийн олдвор:

Төслийн трассын дагуу дайран өнгөрч буй ундайн голын зүүн эрэгт ханан хаднаа дүрсэлсэн нэлээд хэдэн зураг бий. Төслийн талбай нь Говийн Бага ДЦГ-ын Б хэсгийн орчны бүсээс 50 км-т байршдаг бүтээн байгуулалттай холбогдсон үйл ажиллагаа нь ТХГН-т шууд нөлөөлөл үзүүлэхгүй боловч төслийн бүтээн байгуулалтын үед хүн болон машин техникийн хөдөлгөөн ихсэх, дуу чимээ үүсэх, тоосжилт тархах зэргээр шууд бус сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй юм.

Эдийн засаг нийгмийн асуудал:

Үйл ажиллагаа нь улс орон нутгийн төсөвт тодорхой хэмжээний орлого оруулах бөгөөд ажлын байр бий болж, тэдний амьжиргаанд тус нэмэр болох сайн талтай юм. Эдгээр нь шууд бөгөөд урт хугацааны эерэг нөлөөлөлд хамаарна.

Бусад нөлөөлөл:

Энэ төрлийн нөлөөлөлд газар ашиглалт болон ахуйн хаягдалтай холбогдолтой зүйлүүдийг оруулав. Газар ашиглалтын холбоотой нөлөөлөлд хөрсний элэгдэл, байгалийн гамшгийг (хүчтэй салхи, үер, газар хөдлөлт гэх мэт) оруулдаг байна. Төсөл хэрэгжих орчмын цаг уурын станцын мэдээллээс үзвэл хаврын улиралд салхи ихтэй заримдаа 15 м/сек дээш хүчтэй салхилдаг нь материал тээвэрлэх ажиллагааны үед хөрснөөс суллагдсан их хэмжээний тоос шороо босох, ойр орчимдоо хөрсний элэгдэл, эвдрэлийг улам хүчтэй болгох нөхцөлтэй. Салхины хурд 24 м/сек дээш гарах үед ажиллагсдын аюулгүй ажиллагаа, амь насанд ч нөлөөлж болох талтай.

Түүнчлэн ахуйн бохир ус, нефтийн бүтээгдэхүүн хөрсөнд нэвчих, ахуйн хаягдлын ариутгал муу, ариун цэврийн дэглэм сахиагүйн улмаас халдварт өвчин гарах, галын аюулд өртөх явдлаас аль болохоор сэргийлэх зэрэг холбогдох арга хэмжээг байгаль хамгаалах төлөвлөгөөндөө тусган хэрэгжүүлж ажиллах шаардлагатай. Төслийн үйл ажиллагааны үед байршил, техник-технологийн шийдэл болон төсөл хэрэгжих үеийн байгаль орчны асуудлыг тус тусад нь авч үзэн магадлан жагсаах аргыг хэрэглэнтүүний нөлөөллийн үр дагаврыг “бага”, “дунд”, “их” гэсэн утгуудын аль тохирохыг (Х) гэж тэмдэглэв. Төслийн талбай дээр ажиллах үед тоос шороо дэгдэхээс хамгаалах, салаа зам гаргах зэргээр хөрсний эвдрэлийг ихэсгэхгүй байх шаардлагатай.

ТАВ. 2026 ОНД БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Өмнөговь аймгийн Гурвантэс сумын нутгаас Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын нутгаар дайран өнгөрөх “Нарийн Сухайт – Баянхөндий 242 км 110 кВ ЦДАШ, 2х16 МВА дэд станц төсөл”-ийн ашиглалтын үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, хүн амд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдээс урьдчилан сэргийлэх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээнүүдийг төлөвлөв.

Байгаль орчныг хамгаалах ажлуудын ихэнх хэсгийг Байгаль орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөртэй нягт уялдуулан гүйцэтгэх бөгөөд төслийн хэрэгжилтийн бүхий л хугацааны туршид хөрсний чанар, ургамалжилт, амьтны аймагт гарч байгаа өөрчлөлтүүдийг тухай бүрд нь шинжилж, холбогдох арга хэмжээг авна.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд 2026 онд зарцуулах нийт зардлыг нэгтгэн дараах хүснэгтэд үзүүлэв.

Хүснэгт 4 . Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний зардлын нэгдсэн дүн

№	ЗАРДЛЫН ТӨРӨЛ	2026 он /сая.төг/
1	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө	8.9
	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	4.8
	Нөхөн сэргээлт, ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө	1.0
	Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө	2.5
	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	0.4
	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	0.2
2	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	1.9
	Агаарын чанар	0.3
	Хөрсний төлөв байдал, чанар	0.3
	Усны чанар	0.3
	Ургамлын аймаг	0.5
	Амьтны аймаг	0.5
3	Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	0.4
	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НИЙТ ЗАРДАЛ САЯ.ТӨГ	11.2

5.1 СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРИЛГАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Зардал, төг	Баримтлах стандарт, аргачлал	
Агаар орчин						
1	Авто машин, техникийн хөдөлгүүрээс үүсэх хийн бохирдол	Тээврийн хэрэгслийн засвар үйлчилгээ, тохируулгыг байнга хийж, хөдөлгүүрээс гарах утааны хэмжээг стандартын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах	Ашиглалтын 2 машины	300,000	MNS 5013:2009 Бензин хөдөлгүүртэй автомашин. Утааны найрлага дахь хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ ба хэмжих арга, MNS 5014:2009 Дизель хөдөлгүүртэй автомашин. Утааны тортогжилтын зөвшөөрөх дээд хэмжээ ба хэмжих арга	
Гадаргын ба газрын доорх ус, усны чанар						
2	Усны бохирдол үүсэх	Машин техникийн шатахуун асгарах, усан орчинд нэвчих	- Асгаралтын сургалт явуулах, журам танилцуулах ажлыг нийт ажилчдад зохион байгуулах - Асгаралтыг цуглуулан, нэвчсэн бүх хэсгийг бохирдсон хөрс саармагжуулах талбайд хураан, зориулалтын бодисоор саармагжуулах	Бүх ажилтнуудад	300,000	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль
Хөрсөн бүрхэвч						
3	Хөрсний элэгдэл, эвдрэл үүсэх	Олон салаа зам гарах хөрсний эвдрэл үүсэх	Олон салаа зам гаргахгүй байх, нэг замаар зорчих.	Ашиглаж буй замуудын хэмжээнд	500,000	MNS 4597:2014 Авто замын тэмдэг. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4596:2014 Авто замын тэмдэг, тэмдэглэл, гэрлэн дохио, хашилт, чиглүүлэх хэрэгслүүдийг хэрэглэх дүрэм
4	Хөрсний бохирдол үүсэх	Ахуйн гаралтай хатуу хог хаягдлыг ил задгай хаях	Хогийн цэгт, битүү тагтай хогийн сав байрлуулах, ахуйн хог хаягдлыг ангилан түр хадгалах цэгт хураах,	Дэд станцын талбайд	200,000	Хог хаягдлын тухай хууль Ахуйн хог хаягдлын тээвэрлэлт. Ангилал. Ерөнхий шаардлага MNS 5344:2003
5	Биологийн нөөц хомсдох	Хөрсний биологийн нөөц хомсдох, үржил шим нь алдагдах, хуурайших	Хөрсний мониторинг судалгааг мэргэжлийн байгууллагаар жилд 1 удаа хийлгэж, үр дагаврыг тогтмол хянах	Дэд станцын талбайд	ОХШХ-т тусгав.	MNS 3307:1991, MNS 3308:1991 Хөрс. Хөрсний химийн элементүүдийн нийт хэмжээг тодорхойлох арга, MNS 5850:2008 Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5915:2008

гамлан нөмрөг						
6	Ургамлын талхагдал	Ашиглалтын бус талбайд газар шороо хөндөх, олон салаа зам үүсгэх	Ашиглалтын бус талбайд техник ажиллуулахгүй, газар шороо хөндөхгүй байх, тогтсон маршрут, замаар зорчих	Төслийн бүх хугацаанд	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар	Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль
Удирдлага, зохион байгуулалтын талаар авах арга хэмжээ						
7	Хүний эрүүл мэнд	Ажлын байранд анхан шатны тусламж үйлчилгээний иж бүрэн багаж хэрэгслийг авч, байрлуулах;	Дэд станцын удирдлагын байранд	100,000	Үйл ажиллагааны дотоод зардлаар	Хөдөлмөрийн тухай хууль - Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль - Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Эрүүл ахуй. Химийн хорт бодисын ангилал ба аюулгүй ажиллагааны ерөнхий шаардлага MNS 4992:2000 - Хамгаалалтын хувцас ерөнхий шаардлага. MNS (ISO) 13688:2000 Гал түймрээс хамгаалах. MNS 5566-2005
8		Ажиллагчдыг нэг бүрийн хамгаалах хэрэгсэл, хувцсаар бүрэн хангах	Бүх ажилчид	Үйл ажиллагааны дотоод зардлаар		
9	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, байгаль орчныг хамгаалах, гал түймэр, болзошгүй аюул ослоос урьдчилан сэргийлэх, нийт ажилтны сургалт зохион байгуулах	Бүх ажилчид	300,000	Хөдөлмөрийн тухай хууль - Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль - Галын аюулгүй байдлын тухай хууль	
10		Шатахуун хадгалах саванд галын аюулгүй байдлын дүгнэлт гаргуулах		100,000		Галын аюулгүй байдлын тухай хууль Галын аюулгүй байдлын дүгнэлт гаргах журам
11		Төслөөс байгаль орчин, нийгэм эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл	Жил бүр тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хэрэгжилтийг хангах, биелэлтийг тайлагнах	Төслийн хүрээнд	Удирдлага, зохион байгуулалтын ажлын зардалд тусгав.	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А/618 тоот тушаалын хавсралт- Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам
12		Дэд станцын газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгаа хийлгэх		3,000,000	Газрын тухай хуулийн 58.5-р зүйл. ЗГ-ын 2003 оны 28 дугаар тогтоол- Газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаа хийх журам	
СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ НИЙТ ЗАРДАЛ, ТӨГ				4,800,000		

5.2 НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, НОГООН БАЙГУУЛАМЖИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх	Хийх ажил	Тоо хэмжээ	Зардал, төг	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Ажлын байрны орчмыг ногоон байгууламжтай болгох	Дэд станцын станцын хашаанд мод тарих	50	1,000,000	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль
НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, НОГООН БАЙГУУЛАМЖИЙГ САЙЖРУУЛАХ ЗАРДАЛ, ТӨГ				1,000,000	

5.3 БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫН ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Байгаль орчинд ээлтэй байх	Хийх ажил	Тоо хэмжээ	Зардал, төг	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Булгийн эхийг хамгаалах	Эхийн голын булгийн эхийг хашаажуулах	1	2000,000	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай хууль
2		Эхийн голын булгийн дэргэд Усны эхийг хамгаалах утгатай самбар байрлуулах	1	500,000	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай хууль
БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫН ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АЖЛЫН ЗАРДАЛ, ТӨГ				2,500,000	

5.4 НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тус төслөөс орон нутгийн иргэд, оршин суугчид, айл өрх, байгууллагыг нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагагүй

5.5 ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн үйл ажиллагаанаас төсөл хэрэгжих орчны түүх, соёлын өв дурсгалд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхгүй. Хэрэв түүх соёлын дурсгалт зүйлс илэрсэн тохиолдолд тэр даруйд нь холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагад мэдээлэх үүрэгтэй.

5.6 ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Болзошгүй осол						
1	Цахилгааны хүчдэлд нэрвэгдэх	Ажилчдыг аюулгүй ажиллагааны хувцас хэрэгслээр бүрэн хангах	Нийт ажилтнууд	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар	Өдөр бүр	Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Эрүүл ахуй. Цахилгаан станц ба шугам сүлжээний техник ашиглалтын дүрэм MNS 6522:2015 35-750 квын цахилгаан дамжуулах агаарын шугам. Барьж байгуулахад тавигдах шаардлага, MNS 5870:2008 Цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын тусгаарлагагүй утас. Техникийн шаардлага
2		Аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа өгөх			Өдөр бүр	
3	Цахилгааны шугамын утас сулрах	ЦДАШ болон дэд станцын утас, тоноглолын бүрэн бүтэн байдалд гаргасан хуваарийн дагуу үзлэг хийж тогтмол хяналт тавих	11 кВ ба 110кВ-ын ЦДАШ, дэд станц	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар	Улирал бүр, 7 хоног бүр	
4	Агаарын шугамын утсан дээр шувуу суух үед хоёр фазын хоорондох утсанд далавч нь фазуудад шүргэснээс цахилгаан тасрах, шувуу үхэх	Зураг төслийн дагуу суурилуулсан шувуу үргээгчийн бүрэн бүтэн байдлыг хянаж, шаардлагатай бол засвар хийх	11 кВ-ын ЦДАШ-д	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар	Жилд 2 удаа	
Гал түймэр						
6	Гал түймэр	Гал түймэртэй тэмцэх багаж, хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эмнэлгийн анхан шатны тусламж үйлчилгээний тоноглолуудыг зохих газарт байнга бэлэн байлгах	Дэд станцын хашаа, удирдлагын байранд	400,000	Тогтмол	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль Гал түймрээс хамгаалах. MNS 5566-2005
ОСОЛ, ЭРСДЭЛЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ НИЙТ ЗАРДАЛ, ТӨГ				400,000		

5.7 ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Хөрс, ус, агаарын бохирдол. Хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөлөх	Хатуу хог хаягдлыг хуванцар, ахуй, болон цаас гэсэн 3 төрлөөр ангилан, Баянхөндий уурхайн хогийн цэгт хүлээлгэн өгөх	Дэд станцын удирдлагын байр	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар	тогтмол	Хог хаягдлын тухай хууль Хог хаягдлын тухай хууль MNS 5924:2015 Нүхэн жорлон, угаадасны нүх, Техникийн шаардлага
2		Шингэн хог хаягдлыг зөвшөөрөл бүхий байгууллагаар тээвэрлүүлэн зайлуулах	Дэд станцын удирдлагын байр	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар	тогтмол	
3		Ажиллагсдад хог хаягдлын хууль, эрхзүйн орчин, хог хаягдлын менежментийн чиглэлээр сургалт зохион байгуулах	Дэд станцын бүх ажилтнуудад	200,000	Жилд 1 удаа	
ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ЗАРДАЛ, ТӨГ				200,000		

5.8 ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Зардал, төг	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал
<ul style="list-style-type: none"> - Хүхэрлэг хий (SO₂) - Азотын ислүүд (NO_x), PM 2.5, PM10 - TSP нийт тоос - Нүүрстөрөгчийн дутуу исэл (CO) 	мкг/м ³	Дэд станцын хашаан дотор 1 цэгт	жилд 1 удаа	Агаарын гадаад орчны чанарын шинжилгээг Дэд станцын орчимд 1 цэгээс дээж авч хийх	300,000	MNS 4585:2007 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага, MNS 3384:1982 Сорьц авахад тавих ерөнхий шаардлага, MNS 4048:1988 Тоосны хэмжээг тодорхойлох жингийн арга MNS 0017-2-5-11:1988 Агаар дахь азотын давхар ислийн хэмжээг тодорхойлох фотоколориметрийн арга
<ul style="list-style-type: none"> - Хөрсний орчин - Ялзмагийн агууламж - Карбонатын агууламж - Хөрсний ширхэгийн бүрэлдэхүүн - Хүнд металлын агууламж 	Мг/кг	Дэд станцын хашаан дотор 4 цэгт	жилд 1 удаа	Хөрсний нэг удаагийн шинжилгээнд мониторингийн 2 цэгээс дээж авч шинжлүүлнэ.	300,000	MNS 3307:1991, MNS 3308:1991 Хөрс.Хөрсний химийн элементүүдийн нийт хэмжээг тодорхойлох арга, MNS 3309:1991 Хөрс. Хөрсний хялбар уусдаг давсны химийн найрлагыг тодорхойлох арга, MNS 3675:1984 Хөрсний органик бодисын хэмжээг тодорхойлох лабораторийн арга, MNS 4006:1987 Хөрс. Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS ISO 11047:2001 Хөрсний чанар. Хөрсний усан орчны хандмалд кадми, хром, кобальт, зэс, хар тугалга, мангани, никель, цайрыг тодорхойлох. Дөлний болон цахилгаан дулааны атомын шингээлтийн спектрометрийн арга
<ul style="list-style-type: none"> - Усны орчин рН - Эрдсийн бүрэлдэхүүн - Хүнд металлын Агууламж - Микробиологи 		Трассын 14 км – т хойд зүгт 500 м -т байрлах Эргийн усны худаг	жилд 1 удаа	Нэг удаагийн шинжилгээнд мониторингийн 1 худгаас дээж авч шинжлүүлнэ.	300,000	MNS (ISO) 4867:1999 Усны чанар. Дээжийг боловсруулах, хадгалах зөвлөмж MNS 4586:1998 Усан орчны чанарын үзүүлэлт. Ерөнхий шаардлага MNS (ISO) 5667-14:2000 Гадаад орчны уснаас сорьц авах болон тээвэрлэх, гарын авлагын зөвлөмж. MNS 13.060.50 Усны чанарын стандарт MNS 0900:018 Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, түүнд тавих хяналт
Ургамлын мониторинг судалгааг хийх	Хүн/өдөр	Дэд станцын хашаан дотор, ЦДАШ-ын трассын дагуу	жилд 1 удаа (зун)	Мониторингийн 2-4 цэгт ургамлын бичиглэл хийж өөрчлөлтийг үр дүнд тусгана.	500,000	Бэлчээрийн газрын хөрсний элэгдэл эвдрэл, ургамлын талхагдлыг тогтоох ерөнхий шаардлага. MNS 5546: 2005 Ургамлын мониторинг хийх гадаад ба дотоодын судлаачдын гаргасан аргачлал, аргазүйг баримтална.
ЦДАШ-д суурилуулсан суурилуулсан шувуу үргэгчийн бүрэн байдлыг шалгах, үр дүнтэй эсэхэд хяналт тавих	төхөөрөмжийн тоо, шувууны үүрийн тоо	242 ба 7.7 км ЦДАШ – ын дагууд	жилд 1 удаа	Үхсэн шувууд болон тулгуур дээрх шувуун үүрийг бүртгэж, зураг авах. Солбилцол буюу тулгуурын дугаарыг бүртгэх	500,000	Компанийн ХАБЭАБО хариуцсан мэргэжилтэн, эсхүл Байгаль орчны мэргэжилтнээс зааварчилгаа авсан ИТА шугамын дагуу үзлэг хийнэ.
ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН НИЙТ ЗАРДАЛ, ТӨГ					1,900,000	

5.9 УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төсөл хэрэгжүүлэгч жил бүр Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн талаар БОУАӨЯ-д тайлан хүргүүлэх ба байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, Засаг дарга, БОГ-т тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг хүргүүлнэ. Мөн Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн талаар танилцуулгыг жил тутамд хийнэ.

№	БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах байгууллагууд	Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацаа	Үр дүн	Зардал
1.	Төрийн захиргааны төв байгууллага /БОУАӨЯ/	Жилийн БОМТ-ний биелэлтийн тайлан, түүний дүгнэлт, дараа оны БОМТ-ний төсөлтэй хамтатган ерөнхий үнэлгээ хийсэн байгууллагад хүргүүлнэ.	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тухай	Жил бүрийн 12 дугаар сарын 20-ны дотор	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайлан, дүгнэлтийг хүргүүлэх, төлөвлөгөөг батлуулах	Дотоод үйл ажиллагааны зардлаар
2.	Аймгийн Байгаль орчны газар	БОМТ тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж тайланг хүргүүлэх, дүгнүүлэх	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тухай	Жил бүрийн 11 дүгээр сарын 1-ний дотор	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнаж, дүгнүүлэх	200,000
3.	Төсөл хэрэгжсэн нутаг дэвсгэрийн багийн иргэд	БОМТ-ний биелэлтийн тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж, багийн иргэдэд танилцуулах	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тухай	Жил бүрийн 11 дүгээр сарын 1-ний дотор	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг орон нутгийн иргэдэд танилцуулах	200,000
УДИРДЛАГА, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН АЖЛЫН НИЙТ ЗАРДАЛ, ТӨГ						400,000